

Bijlage 2 - Toelichting nieuwe thema's en strategische onderzoeken 2023

Deze bijlage is een toelichting op bijlage 1 kolom 2 Onderzoeken en kolom 1 Signaleren

In dit overzicht worden aanleiding en probleemstelling beschreven van strategische onderzoeken die, via het programma Kennis Zuid-Holland, kunnen starten voorjaar 2023 dan wel in voorbereiding zouden kunnen worden genomen najaar 2023. Deze onderzoeken vinden plaats in het kader van de projecten ToekomstAgenda en Maatschappelijk beleidsonderzoek. Dit overzicht is een momentopname van maart 2023. In de loop van 2023 kunnen er onderzoeken en thema's bijkomen.

A. Shortlist strategische onderzoeken 2023 (nieuw in kolom 2)

In het voorjaar van 2022 is een "longlist strategische onderzoeken 2023" samengesteld. Deze *longlist* kwam tot stand via suggesties van GS-leden, PS-leden, van de ambtelijke top en van Team Trends van Kennis Zuid-Holland. Aan de hand van de longlist zijn gesprekken gevoerd met dossierhouders/behandeld ambtenaren en strategisch adviseurs over de wenselijkheid en mogelijkheid van het (laten) uitvoeren van een strategisch onderzoek in 2023.

Dit heeft geleid tot onderstaande *shortlist* van thema's voor 2023. Verschillende dossierhouders ("kwartiermakers") zijn momenteel (maart 2023) bezig met het verrichten van een voorverkenning ten behoeve van een strategisch onderzoek. In de voorverkenning worden onder meer het vraagstuk en bestaand onderzoek nader geanalyseerd, uitvraagbare onderzoeksvragen, planning, begroting en organisatie beschreven en mogelijke onderzoeksinstituten benoemd. Betrokken GS-leden ("bestuurlijk ambassadeurs") zijn reeds (of worden binnenkort) geïnformeerd over deze voorverkenningen.

Hieronder wordt elk thema op de shortlist kort toegelicht.

1. Integrale aanpak veiligheid (toekomstonderzoek)

Aanleiding: Tot nu toe wordt binnen de verschillende provinciale domeinen apart veiligheidsbeleid opgesteld: elk met een eigen visie, doelstellingen en normering. Voorbeelden zijn verkeersveiligheid, waterveiligheid en externe veiligheid. Er is echter een bestuurlijke wens voor een meer integrale beleidsaanpak van veiligheid. Daarbij wordt gestreefd naar een koppeling met het thema 'gezondheid' en beleid voor een gezonde leefomgeving.

Voorlopige onderzoeksvraag: Wat betekent een integrale visie op veiligheid en hoe vertaalt zich dat vervolgens binnen de organisatie? Deelvragen zijn onder meer: Wat is veiligheid? Wat zijn raakvlakken tussen de verschillende veiligheidsdomeinen en met andere domeinen zoals gezondheid en economie? Kan vanuit het natuurbeleid deze transitie worden aangejaagd, geïnspireerd en verbreed? Kunnen ze elkaar versterken of is er juist een kans dat ze elkaar tegenwerken?

Status: In voorbereiding, start uitvoering Q2 2023.

2. Kansen voor een carbonpositieve economie (toekomstonderzoek)

Aanleiding: De opgave om CO2 uitstoot te reduceren ligt ver achter op het uiteindelijke doel om onder de 1,5 graden mondiale temperatuurstijging te blijven. Om dit absolute doel te halen zijn meer "carbonpositieve" maatregelen en projecten nodig. Dit gaat verder dan "CO2-neutraal": per saldo wordt met de maatregel meer koolstof opgeslagen of vastgelegd dan dat er door verbruik van fossiele energie en levende wezens wordt geproduceerd; door natuurlijke processen als zee- en landbouw, houtproductie of regeneratie van landschap of door kunstmatige processen als CO2-opslag in oude gasvelden. Dit kan gedaan worden door het ontsluiten en gebruik maken van de reeds bestaande overvloed aan aanwezige duurzame energie (zon-wind-ondergronds), (zoet) water, nutriënten, natuur, sedimenten en werkkracht. In het algemeen werken we momenteel nog meer tegen de stroom van die stoffen of aanbod in, dan dat we er in mee varen. Circulaire economie is een voorbeeld van het laatste. Daarnaast werken verschillende organisaties al jaren aan ideeën over op andere wijzen "met de stroom mee varen", maar deze zijn nog te verspreid en zetten niet door.

Voorlopige onderzoeksvragen: Hoe ziet Zuid-Holland eruit als we in plaats van "tegen de stroom in, met de stroom mee gaan varen"? Welke institutionele veranderingen (in mindset, wetgeving, belangen, mogelijkheden) moeten we doorvoeren om daar te kunnen komen?

Status: In voorbereiding, start Q2 2023.

3. Ethische aspecten publieke platformen (toekomstonderzoek)

Aanleiding: De grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan, zijn niet vanuit een enkele organisatie op te lossen. Samenwerken in een breed ecosysteem is essentieel. Als overheden zijn we echter traditioneel georganiseerd in silo's, en dit heeft zich doorvertaald naar (het gebruik van) gesegmenteerde technologie en data. Platformdenken helpt ons transitie meer horizontaal te benaderen. Daarbij zijn publieke platformen niet vergelijkbaar met "gewone" platformen. Afgelopen jaar heeft de Provincie Zuid-Holland een eerste "expeditie" uitgevoerd over de waarden die in publieke platformen voorop moeten staan en hoe die moeten worden toegepast. Deze expeditie wordt in 2023 voortgezet als toekomstonderzoek binnen de ToekomstAgenda.

Voorlopige onderzoeksvraag: De term 'publieke platformen' impliceert het vooropstellen van publieke belangen in platformen en platform technologie. Hoe ontwikkelen publieke platformen, en de publieke ruimte in het digitale domein, zich in de komende 20 jaar en welke rol neemt de overheid in het algemeen, en Zuid-Holland in het bijzonder? Hoe verhouden overheid, samenleving, bedrijfsleven en onderwijs zich ten opzichte van die ontwikkeling? En welke instrumenten heeft de overheid om deze te sturen?

Status: In voorbereiding, start Q2 2023.

4. Brede welvaarts Kompas, casus Mariahoeve-Marlot (toekomstonderzoek)

Aanleiding: Brede welvaart is een hoofdthema voor Kennis Zuid-Holland in 2022-2023. Een toekomstonderzoek over de indicatoren van brede welvaart voor Zuid-Holland loopt reeds enige tijd. Daarnaast vertonen diverse net (of bijna) afgeronde strategische onderzoeken raakvlakken met brede welvaart. Maar ook op lokaal en regionaal niveau speelt brede welvaart een rol en wordt het meer en meer omarmd als sturingsprincipe, met name door wijkcoöperaties en –raden zelf. Wel is men nog zoekende naar hoe brede welvaart echt in de praktijk mogelijk kan worden gemaakt, en hoe op verschillende niveaus (wijk, gemeente, regio, provincie) op brede welvaart gestuurd kan worden. Er is behoefte aan een (meet)instrument, een "kompas". Dit kompas moet kunnen

aangeven of we richting brede welvaart aan het organiseren zijn of niet. Als dit kompas op verschillende niveaus draait op *dezelfde* leidende principes, kunnen schaalniveaus worden verbonden. De gebiedscoöperatie Mariahoeve – Marlot (GC25) te Den Haag heeft voorgesteld om – samen met de gemeente Den Haag en de provincie Zuid-Holland– als casus een dergelijk kompas voor deze wijk te ontwikkelen.

Voorlopige onderzoeksvragen: De hoofdvraag is: welke sturingsmechanismen van de provincie en gemeente moeten op welke wijze veranderen om een brede welvaartwijk mogelijk te maken? Deelvragen zijn: Hoe richten bewoners vanuit zelfbeschikking, op een duurzame manier hun eigen leven in en welk innerlijk kompas hanteren zij voor hun eigen welvaartservaring? Hoe maak je brede welvaart meetbaar en stuurbaar in en door de wijk? Is een “brede welvaartkompas” daarbij behulpzaam? Hoe vertaalt deze toepassing zich op de specifieke case van de energietransitie in de wijk Mariahoeve-Marlot? Hoe vertalen we deze toepassing in Mariahoeve naar een generieke, ontwerpende inzet op brede welvaart?

Status: Voorverkenning nagenoeg afgerond, start Q1 2023.

5. Waarde(n)vol besturen in tijden van polarisatie (kortlopend maatschappelijk beleidsonderzoek)

Korte beschrijving vraagstuk: Nederlanders lijken steeds meer verdeeld te raken, en het land steeds meer gepolariseerd. Over de corona-aanpak, over het klimaat, over de energietransitie, over asielzoekers. Het debat verhardt zich. Meer en meer politici, maar ook advocaten, artsen, ambtenaren hebben te maken met bedreigingen. Veelal betreft het verbaal geweld, vooral geuit via sociale media. Maar er zijn ook signalen dat dit doorsijpelt in meer agressie in de ‘echte’ wereld. De coronarellen in 2021 tijdens de lockdowns kunnen hier als een indicatie voor gezien worden. In een tijdsgewricht waarin alles moet kunnen heb je als bestuurder te maken met deze polarisatie van vaak luidruchtige minderheden. Hoe ga je als bestuurder hier mee om? Wanneer stel je een grens en hoe doe je dat?

Status: gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. In januari 2023 heeft de Universiteit Leiden zich bereid gevonden om een toetsend onderzoek te doen naar de omvang, mate en soort van polarisatie onder het algemene publiek in Zuid-Holland. Het onderzoek gaat nadrukkelijk *niet* om de rol en handelingsperspectieven van de provincie, maar richt zich op een stap eerder: hoe ‘gepolariseerd’ is onze samenleving eigenlijk? Het idee achter dit onderzoek is dat dit het nodige empirische houvast zal bieden in een discussie die vaak wat al te ‘feitenvrij’ wordt gevoerd. Het onderzoek kan eventueel later herhaald worden en/ of worden uitgerold naar andere provincies.

5.a Langdurige samenwerking kennisinstellingen in Zuid-Holland. Promotieonderzoek naar de kwaliteit van het openbaar bestuur in een gepolariseerde samenleving

Aanleiding: om kennis en praktijk uit te wisselen en te benutten wordt een meer langdurige verbinding en samenwerking gezocht tussen de provincie en de kennisinstellingen in de provincie Zuid-Holland. Deze samenwerking krijgt vorm rondom een aantal promotieonderzoeken. Het onderzoeksterrein richt zich in dit geval op de kwaliteit van het openbaar bestuur in een gepolariseerde samenleving. Een actueel onderwerp, dat centraal heeft gestaan tijdens een collegeconferentie het afgelopen jaar en heeft geleid tot een wens tot doorontwikkeling en nader onderzoek op dit thema.

Onderzoeksvraag: Hoe kunnen we de kwaliteit van het bestuur waarborgen opdat de overheid in een samenleving met gepolariseerde verhoudingen effectief, responsief en met legitimiteit kan blijven functioneren? Het onderzoek naar deze vraag omvat een drietal vierjarige promotietrajecten.

Samenwerking: De promotietrajecten gaan vergezeld van (workshop)bijeenkomsten, publieke lezingen en conferenties waarin tussentijdse bevindingen van de onderzoeken zullen worden gedeeld. Verder zijn er expertbijeenkomsten waarbij beleidsmedewerkers en onderzoekers samenwerken aan de vormgeving van het onderzoek en de bespreking van de (tussentijdse) uitkomsten; zijn er tussentijdse rapportages met bijpraatsessies (policybriefs) waarbij de senior onderzoekers en promotieonderzoekers bestuurders, statenleden en beleidsmedewerkers informeren over het verloop van het onderzoek en waar mogelijk adviseren. Tussentijdse wetenschappelijke publicaties zullen worden samengevat door de onderzoekers voor de publieke organisatie (policypapers). Ook worden onderzoekstages en afstudeeropdrachten voor studenten verkend die in het kader van het gezamenlijk programma nuttig zijn.

Status: In voorbereiding, start uitvoering Q3 2023. Onderzoekers/promovendi worden geworven, promotoren zijn Kutsal Yesilkagit, hoogleraar Bestuurskunde; Sanneke Kuipers, hoogleraar Crisis Governance en Caelesta Braun, hoogleraar Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden. Ondersteuning PZH vanuit Bestuurlijke zaken en Kennis Zuid-Holland.

6. Toekomst representatieve democratie: helpen innovaties of juist niet? (maatschappelijk beleidsonderzoek/ toekomstonderzoek)

Aanleiding: Vormen van participatieve democratie, burgerforums, *right to challenge*, burgerpanels, referenda: politiek-bestuurlijk Nederland zoekt massaal naar innovatieve vormen om “inwoners te betrekken”, “het vertrouwen te herstellen” en/of de relatie tussen overheid en burger te verbeteren. Maar helpt dit alles wel om onze grondwettelijk verankerde representatieve democratie te versterken? Volgens promovenda Annemarie Kok is het niet uitgesloten dat we met deze massa aan innovaties juist het optimaal functioneren van onze democratische rechtstaat zouden ondermijnen.

Voorlopige onderzoeksvraag: Wanneer, hoe en waarom heeft de paradigmatische omwenteling in ons denken over democratie plaats gevonden, waarbij de representatieve democratie die grondwettelijk is vastgelegd niet langer meer als (voldoende) democratisch legitimerend wordt ervaren? Kloppen de veronderstellingen die aan deze transitie ten grondslag hebben gelegen? En wat betekent het als aantoonbaar zou blijken dat die veronderstellingen op drijfzand zouden zijn gebouwd? Wat kunnen we dan juist wel doen om onze representatieve democratie als zodanig te revitaliseren?

Status: In voorbereiding, start uitvoering Q2 2023. Onderzoeker/promovendus is Annemarie Kok, promotor is Caspar van den Berg, hoogleraar Transitie publieke sector Universiteit Leiden. Ondersteuning PZH vanuit Bestuurlijke zaken en Kennis Zuid-Holland

7. Monitoren van armoede, ongelijkheid en verschillen in Zuid-Holland

Korte beschrijving vraagstuk: Tijdens een vergadering van de Commissie Bestuur, Maatschappij en Middelen in maart 2022 spraken meerdere leden hun bezorgdheid uit over de ontwikkeling van de energiecrisis, inflatie en ongelijkheid in Nederland, aangewakkerd door de toentertijd net uitgebroken oorlog tussen Rusland en Oekraïne. Eerder onderzoek naar (de gevolgen van) corona en de ontwikkeling van armoede in Zuid-Hollandse gemeenten had een gemengd beeld getoond.

Eenzijds leek de sociaaleconomische schade gedurende de coronajaren (2020-2021) mee te vallen, mede dankzij de steunmaatregelen, maar anderzijds bracht dat onderzoek ook in kaart dat de schade op middellange termijn voor diverse 'kwetsbare' groepen wellicht groter zou uitvallen dan aanvankelijk gedacht. Genoeg reden om gedeputeerde Zevenbergen te vragen om te blijven monitoren op armoede en ongelijkheid. Deze monitoring kan middels onderzoek naar armoede, ongelijkheid en verschillen in Zuid-Holland plaatsvinden.

Status: Dit onderzoek kan in de loop van 2023 worden uitgevoerd, als vervolg op een in 2018 door RIGO uitgevoerd onderzoek naar sociale verschillen en overeenkomsten in Zuid-Holland (met uiteraard de nodige actualisaties in te onderzoeken variabelen).

8. 150 jaar na de afschaffing: omgaan met het slavernijverleden in Zuid-Holland, met een blik op een betere toekomst

Korte beschrijving vraagstuk:

De afschaffing van de slavernij is bijna 160 jaar geleden (en effectief in juli 2023 150 jaar een feit), maar in de samenleving werkt deze geschiedenis door. Wat we onbewust 'gewoon' of 'normaal' vinden, wortelt vaak in de geschiedenis. Geschiedenis bestaat uit feiten, maar degene die de pen voert, bepaalt vanuit welk perspectief het wordt opgeschreven. Op verzoek van D66 is het onderwerp koloniaal- en slavernijverleden provincie Zuid-Holland ter bespreking geagendeerd in commissie BMM van 29 juni 2022. Over dit onderwerp zijn eerder door een motie van Vinesh Lalta (namens D66) vragen gesteld, die GS in maart van dat jaar heeft beantwoord.

De provincie Zuid-Holland wil met een nieuwe blik naar de geschiedenis kijken. En daarbij niet wegstijven van de minder mooie aspecten. Daarom zijn er onderzoeken gestart naar het slavernijverleden. Zo wordt er onderzocht hoe er aan slavernij geld werd verdiend en welke rol de bestuurders hierbij innamen. Ook wordt er gekeken hoe de structuren die toen zijn ontstaan doorwerken in de huidige samenleving. Met deze kennis over het verleden en de effecten in het heden, willen we bouwen aan gelijke kansen in Zuid-Holland zodat iedereen die mee wil doen, ook mee kan doen.

Status:

De provincie Zuid-Holland laat drie soorten onderzoek uitvoeren: één over hetgeen er ten tijde van het koloniale en slavernijverleden op bestuurlijk vlak in (Zuid-)Holland gebeurd is, één over de ervaringen en gevoelens van de nazaten van tot slaaf gemaakten en contractarbeiders, en tenslotte een onderzoek naar mogelijke handelingsperspectieven om de lessen uit het verleden om te zetten naar een betere en meer inclusieve samenleving. Het eerste onderzoek wordt uitgevoerd door de Universiteit Leiden, het tweede door het Verwey-Jonker Instituut en het derde wordt momenteel uitgezet. Onderdeel van het onderzoekstraject is het starten van een dialoog. De onderzoekers zijn benieuwd naar mensen die ervaringen willen delen, o.a. over de manier waarop het slavernijverleden doorwerkt op het heden. Deze gesprekken vinden waarschijnlijk in maart of april plaats, daarover ontvangen deelnemers nog bericht. Alle onderzoeken zijn naar verwachting eind juni 2023 afgerond.

B. Longlist strategische onderzoeken 2024 (nieuw in kolom 1 - Signaleren)

In het voorjaar van 2023 is een "longlist strategische onderzoeken 2024" samengesteld. Gebruikte bronnen zijn eerdere longlisten (die van 2022 en van dit jaar), met name als het gaat om thema's die zich goed zouden lenen voor een strategisch onderzoek, maar waarbij de uitvoering in 2023 nog niet opportuun is. Dit kan te maken hebben met de fasering/voortgang van de opgave waarvoor het onderzoek kennis moet leveren, of met (gebrek aan) arbeidscapaciteit, c.q. andere prioriteiten binnen een opgaveteam.

Aan de hand daarvan worden deze longlist wederom gesprekken gevoerd met dossierhouders/ behandelend ambtenaren en strategisch adviseurs over de wenselijkheid en mogelijkheid van (het laten) uitvoeren van een strategisch onderzoek, ditmaal in 2024. Een eerdere start is overigens niet uitgesloten, maar de praktijk leert dat voorbereiding van een strategisch onderzoek al gauw ruim een half jaar vergt. De betreffende thema's zijn opgenomen in kolom 1 met aanduiding "nieuw". Dit betekent overigens dat de betreffende thema's ook een andere vorm dan toekomstonderzoek kunnen krijgen, bijvoorbeeld een trendcheck, een debat of een podcast.

Hieronder wordt elk thema op de longlist kort toegelicht, evenals de status.

1. Nimby's van de toekomst

Korte beschrijving van het vraagstuk: Door de daling aan beschikbare ruimte komen voorzieningen met verschillende functies steeds dichterbij elkaar te staan. Het "not in my backyard"-principe (nimby) komt steeds vaker voor bij overheidsprojecten die ruimte nodig hebben. Zo zie je bijvoorbeeld dat er bij de energietransitie windmolens en kerncentrales benodigd zijn. Men is blij met de nieuwe vormen van energie, mits zij daar geen last van ervaren (uitzicht, geluid, etc.). Andere voorbeelden hierbij zijn AZC's, datacenters en opslagplaatsen van bijvoorbeeld Amazon of Bol.com. Hierdoor ontstaat in sommige gevallen wrijving in de maatschappij.

Status: Gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. Bij dossierhouders (ruimtelijke verkenningen sterke steden en dorpen) in 2023 geen prioriteit, veel aandacht vooralsnog voor de Ruimtelijke Puzzel.

2. Thuiswerken en hybride en thuisonderwijs (en de gevolgen voor wonen/ruimte, werken, gezondheid en mobiliteit)

Korte beschrijving vraagstuk: De coronapandemie en de maatregelen in dat kader hebben ertoe geleid dat Nederland de afgelopen anderhalf jaar meer ervaring heeft opgedaan met thuiswerken. Meer thuiswerken of hybride werken heeft naar verwachting het grootste effect op de mobiliteit. Het aantal verplaatsingen in de spits daalt wanneer mensen niet naar hun werk reizen. Deze mensen blijken weliswaar meer verplaatsingen te maken voor overige motieven, zoals winkelen, visite en toeren, maar deze zijn vooral buiten de spits. Dat scheelt files. Het effect op de woningmarkt van meer thuiswerken lijkt vooralsnog beperkt. In de Randstad en de steden vestigen zich, netto (vestiging minus vertrek) en in relatieve zin, minder mensen uit de rest van Nederland dan in de periferie en de landelijke gemeenten. Deze ontwikkeling lijkt eerder toe te kunnen worden geschreven aan de langjarige hoogspanning op de stedelijke woningmarkten dan aan veranderende woonvoorkeuren onder invloed van het thuiswerken. Ook lijkt thuiswerken vooralsnog een beperkt effect te hebben op de kantorenmarkt. De grootste veranderingen gaan zich naar verwachting voordoen in het gebruik van het kantoor: met name meer (online)overlegruimten en minder (open) werkplekken.

Status: Gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. Bij Kennis Zuid-Holland in 2023 geen prioriteit, die is gegeven aan begeleiding van nogal wat lopende onderzoeken en voorbereiding van de thema's op de shortlist 2023.

3. Klimaatmigratie

Korte beschrijving van het vraagstuk: In hoeverre moeten we rekening gaan houden met klimaatmigratie binnen Nederland (van de Randstad naar het zuiden en oosten) en internationaal (klimaatvluchtelingen)? Volgens onderzoek van [het PBL](#) maken mensen in Nederland wat betreft klimaatverandering zich het meeste zorgen over mogelijke klimaatmigratie -meer dan bijv. kans op overstromingen, hittestress, energieprijzen en voedselbeschikbaarheid. Internationale prognoses variëren van 25 miljoen tot 1 miljard klimaatmigranten tegen 2050 – wereldwijd zowel binnenlands als internationaal. Onderzoek van [het NIDI](#) laat zien dat mensen die worden blootgesteld aan klimaatproblemen voornamelijk binnenlandse en intraregionale migratie-intenties ontwikkelen.

Status: Gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. Leent zich vooral voor maatschappelijk beleidsonderzoek, minder voor de ToekomstAgenda. Op het thema “migratie” ligt in 2023 prioriteit bij vraagstukken rondom arbeidsmigratie, en voor maatschappelijk beleidsonderzoek op thema's gerelateerd aan maatschappelijk onbehagen en aan het slavernijverleden. Deze thema's worden momenteel opgepakt.

4. Instrumenten voor functiemenging

Korte beschrijving van het vraagstuk: De provincie Zuid-Holland heeft als ambitie dat stadswijken en dorpen meer “gemengd” worden, met name voor wat betreft bevolkingssamenstelling en functies (wonen-werken-recreatie etc.). Dat bevordert de diversiteit en vitaliteit van wijken en dorpen. Ook kan functiemenging ertoe bijdragen dat we meer ruimte bieden om verschillende opgaven verantwoord te kunnen accommoderen. Het laatste is een vraagstuk in het verlengde van het “50/50” toekomstonderzoek: Hoe kunnen we daarin effectiever sturen en welke aanvullende instrumenten zijn daarvoor nodig?

Status: Gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. Mogelijkheid van dit onderzoek kan worden gezien na complete afronding van het 50/50 toekomstonderzoek. Het ontwerp onderzoek van 50/50 is inmiddels afgerond, met behulp van een serious game wordt in het voorjaar van 2023 de praktische betekenis van het onderzoek voor en met stakeholders nader onderzocht.

5. Instrumenten voor gezondheidsverschillen

Korte beschrijving van het vraagstuk: De provincie Zuid-Holland heeft als ambitie om de leefomgeving gezonder te maken, met name in die gebieden (vaak stadswijken met huishoudens met lage inkomens) waarvan de leefomgeving nu beneden gemiddeld ongezond zijn. Een verdiepingsslag t.a.v. het kunnen verminderen van gezondheidsverschillen is gewenst. Hoe kunnen we daarin effectiever sturen en welke aanvullende instrumenten zijn daarvoor nodig? Deze vraag ligt in het verlengde van het reeds afgeronde toekomstonderzoek “Gezonde leefomgeving” en het maatschappelijk beleidsonderzoek “Eenzaamheid”.

Status: Gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. Gezien de reeds verrichte onderzoeken, lijkt een nieuw toekomstonderzoek op dit moment niet nodig. Binnen het domein gezondheid en de opgave Gezond & Veilig wordt gedacht aan een wat kleiner onderzoek, waarin informatie over gezondheidsverschillen wordt gekoppeld aan informatie over mogelijke factoren van gezondheid. Een andere optie is om een toekomstonderzoek te doen naar de relatie tussen

gezondheid en schulden op enkele voor de provincie relevante beleidsterreinen (wonen, energietransitie etc.).

6. Stikstof en waterkwaliteit

Korte beschrijving van het vraagstuk: De stikstofbelasting in Nederlandse oppervlaktewateren is groot, en in tegenstelling tot die van het land onderbelicht. De doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) worden in 2027 niet gehaald als de belasting niet fors wordt gereduceerd. Dat is de conclusie van een onderzoek dat is uitgevoerd in het kader van de Kennisimpuls Waterkwaliteit. Het grootste deel blijkt afkomstig uit landbouwkundige activiteiten. Verreweg de grootste post voor de huidige stikstofbelasting van het oppervlaktewater is de huidige bemesting. Een overmaat aan stikstof leidt tot een cascade van effecten op het ecologisch functioneren en de soortenrijkdom van Nederlandse oppervlaktewateren.

Status: Gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. In 2023 was het uitvoeren van een toekomstonderzoek qua timing nog niet geschikt omdat het proces met name rond het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) nog onvoldoende uitgelijnd was en kennis over het vraagstuk zich langs allerlei lijnen zou kunnen ontwikkelen. Inmiddels is de uitgangssituatie duidelijker. Maatregelen in het kader van de KRW (die pakketten liggen klaar in de plannen van de waterschappen) zullen de stikstof concentraties in water nog verder verlagen en daarmee ook positieve invloed hebben op de natuur in natuurgebieden en daarmee mogelijk effect op de taakstellingen voor stikstof in de lucht. Maar andersom is er ook een relatie, als de stikstof depositie wordt verminderd door maatregelen in het kader van programma stikstof (NPLG), zal ook de waterkwaliteit verbeteren. Complex is dat de waterkwaliteit niet alleen samenhangt met stikstof en fosfaat, maar ook met chemische parameters en ecologische parameters in het water, de al dan niet aanwezigheid van bepaalde plantjes en diertjes. Het halen van de KRW-doelen is dus van veel factoren afhankelijk. Stikstof is daarbij wel een belangrijke factor. Kennisvergaring door onderzoek kan de relaties verhelderen en daarmee ook de onderbouwing van de handelingsperspectieven vergroten. Gezien de brede scope van het N/ZHPLG en het karakter van de vraagstukken omtrent waterkwaliteit zou daar het initiatief kunnen liggen. Waarbij de waterschappen al heel veel onontbeerlijke kennis hebben die zij gebruikt hebben voor het ontwerpen van de maatregelenpakketten in het kader van de waterbeheersplannen. Ook de onderzoeksinstituten uit de waterwereld (o.a. STOWA, WUR, RIVM) hebben op het terrein van de KRW reeds onderzoek gedaan.

Conclusie vanuit het stikstofteam is dat onderzoek (waarschijnlijk meta-onderzoek) over de relatie waterkwaliteit en stikstof de komende jaren wenselijk is. Om te beginnen kan vanuit de dossierhouders stikstof, waterkwaliteit en ZHPLG worden besproken hoe dit kan worden ingepast in bestaande processen, wie daarbij welke rol heeft en wat de scope van dit onderzoek verder kan zijn.

7. Weerbaarheid tegen ondermijnende criminaliteit gerelateerd aan transitie in het buitengebied

Korte beschrijving vraagstuk: In januari 2023 hebben gemeenten, politie, het OM, boeren- en tuindersorganisaties en de provincie afgesproken dat zij hun gezamenlijke inzet verstevigen om de weerbaarheid tegen ondermijnende criminaliteit in het buitengebied te vergroten. Boeren en tuinders die klem zitten zijn kwetsbaar voor aanbod van criminele netwerken door een samenstel van factoren: toenemende leegstand, verminderd toekomstperspectief door zaken zoals de stikstofcrisis, stijgende gasprijzen, financiële problemen en een grote afstand tot de overheid. Dit blijkt uit een verkenning in opdracht van het Regionale Informatie- en Expertise Centra Den Haag.

Bij deze gelegenheid is het belang benadrukt van (verdere) kennis opbouwen met de verschillende organisaties. Wij hebben in 2020 onderzoek laten verrichten naar de weerbaarheid tegen ondermijning. Daarbij zijn enkele sectoren/gebieden als risicovol benoemd. Ondernemers in het buitengebied, boeren en tuinders, stonden daar nog niet bij. Sindsdien is door bovengenoemde factoren, zoals het toekomstperspectief, het vraagstuk rond weerbaarheid tegen ondermijnende criminaliteit daar sterk toegenomen.

Status: In 2023 gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling. Zal aansluiten op inventarisaties van informatiebeelden in pilotgemeenten die in 2023 worden opgesteld.

8. Instrumenten voor versnelling van transities

Korte beschrijving vraagstuk: Bij maatschappelijke transities kruisen twee lijnen elkaar. Een lijn is die van experimenteren naar stabilisering van een nieuw systeem. De andere lijn is die van optimalisering naar uitfasen van het bestaande systeem. De lijnen van deze zogeheten X-curve kruisen elkaar in “emergentie en chaos”. In het algemeen bevinden grote transities (energie, klimaat, circulair) zich nog aan de linkerkant van deze curve: optimalisering van het bestaande en experimenteren van het nieuwe systeem. Beleidsinstrumenten van de overheid, zoals omgevingsplannen, zijn ook vooral gericht op incrementele veranderingen en optimalisatie van het bestaande systeem. Welke beleidsinstrumenten zouden de dynamiek in transities (naar en voorbij de kruising in de X-curve) kunnen vergroten?

Status: In 2023 gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling.

9. Representativiteit van participatie in complexe opgaven

Korte beschrijving vraagstuk: Alle regionale energiestrategieën zijn bezig met een participatietraject. Wij ontwikkelen samen met de regio's wat wij samen 'goede participatie' vinden in een complexe opgave. Uit een inventarisatie (in opdracht van de provinciale organisatie) van de processen tot nu, komen verschillende vragen naar voren met betrekking tot representativiteit in complexe opgaven. Bijvoorbeeld hoe met verschillen in kennisniveau om te gaan, hoe op specifieke doelgroepen af te stemmen en hoe ook andere dan gevestigde belangen te betrekken.

Status: In 2023 gesignaleerd als thema voor strategische kennisontwikkeling.

10. Waardevol toerisme en recreatie

Korte beschrijving vraagstuk: Met een beleid dat focust op toerisme in balans en een toenemend profijt voor inwoners dienen zich nieuwe vraagstukken aan. Het toerisme in Zuid-Holland zal de komende jaren fors groeien evenals de behoefte van inwoners om te recreëren (door een groeiend aantal inwoners en veranderend gedrag). Zo kan er overdruk ontstaan in een gebied. Tegelijkertijd zijn er gebieden waar op de lange termijn sprake kan zijn van onderdruk (en daarmee druk op de leefbaarheid) en is een groei van toerisme juist een middel om de leefbaarheid te versterken. Voor deze nieuwe vraagstukken (zoals waar er sprake is van onder- en overdruk op bestemming, waar en hoe inwoners het liefste recreëren, of wat de sociaal-maatschappelijke of ecologische impact is van toerisme en recreatie) zijn nauwelijks data en daarop gebaseerde kennis voorhanden. Door meer kennis en inzichten te verkrijgen over toerisme en recreatie, kan er op de middellange termijn meer gerichte sturing plaatsvinden op bezoekers in een gebied.

Status:

Er is een notitie aanpak voor toeristische kennisontwikkeling en monitoring Zuid-Holland. In dit document wordt beschreven hoe we toe willen werken naar een structurele cyclus om kennis en

inzichten uit onderzoek te koppelen aan bestemmingsmanagement en beleidsontwikkeling. Er zijn vijf onderzoeklijnen beschreven met gewenst onderzoek, met thema's zoals het gedrag van bezoekers (en hoe zijn deze te sturen/spreiden), het meten van druk- en draagkracht op bestemmingen, onderzoek naar innovatieve businessmodellen om lokale waarden (natuur, landschap, cultuur en erfgoed) te versterken of het profijt voor inwoners te vergroten of het in beeld brengen van de ecologische footprint. Er is begin dit jaar een werkgroep opgericht met vertegenwoordigers van kennisinstellingen, DMO's/CMO's en overheden om samen te werken aan een integrale onderzoeksagenda.

11. Effectieve subsidieverstrekking voor grote maatschappelijke opgaven en transities

Korte beschrijving vraagstuk: Overheden beschikken over unieke middelen: gemeenschapsgeld en autoriteit. Het is van belang dat deze middelen zinnig, zuinig en zorgvuldig worden uitgegeven om maatschappelijke meerwaarde te creëren. Dit geldt ook voor het financieringsinstrument subsidies. Toch tonen meerdere Rekenkameronderzoeken aan dat overheden onvoldoende aandacht hebben voor de effectiviteit van subsidiegelden.

Effectiviteit kan op verschillende manieren een rol spelen bij subsidies. Allereerst is het de vraag of met het vastgestelde subsidiebeleid het beoogde doel bereikt kan worden. Als dit het geval is, is het van belang om af te wegen welke subsidievorm daarvoor het meest geschikt is. Daarnaast is de periodieke evaluatie van subsidieregelingen en -beleid noodzakelijk. Deze evaluaties dienen als bewijs voor effectief beleid; als basis voor verbetering van ander beleid en als basis voor goede verantwoording.

Ondertussen staan overheden voor grote maatschappelijke opgaven en transities. Dat roept ook de nodige vragen op, bijvoorbeeld in hoeverre is het provinciaal instrumentarium geschikt voor deze opgaven en transities? Hoe zet je dit instrumentarium strategisch in? In de praktijk is weinig bekend over hoe dit kan worden geëffectueerd en waar de (juridische) grenzen liggen. Dit inzicht is essentieel omdat deze transitieopgaven tot een andere manier van samenwerken leidt. Zo zetten overheden steeds vaker nieuwe financieringsvormen in om doelstellingen optimaal te behalen. Een voorbeeld hiervan is de netwerksubsidie, waarbij meerdere partijen betrokken zijn. Het heeft daarom toegevoegde waarde om een reflectie op en herijking van subsidieverstrekking als financieringsinstrument uit te voeren. Om vervolgens tot praktische handvatten voor het vergroten van de effectiviteit van subsidies in de praktijk te komen.

Status: Dit onderzoek is in voorbereiding voor 2024-27, als vervolg op een door de provincie Zuid-Holland gefinancierd promotieonderzoek over subsidietafels. Er is een eerste onderzoeksbeschrijving. Daaruit kan worden afgeleid dat de eerste twee jaar kunnen worden beschouwd als strategisch onderzoek. Uitgangspunt is dat binnen die periode tussenresultaten worden opgeleverd die voor Zuid-Holland strategische kennis op dit thema leveren. Daarvan uitgaande kan het op de shortlist voor 2024-25 geplaatst worden.